

Umírá nemoc, neplačte

Československo bylo v roce 1961 první zemí světa, jež vymýtila **DĚTSKOU OBRNU**. Nemoc však ještě před čtvrt stoletím mrzčila ve světě statisíce obětí. Nyní ji lékaři zahnali do kouta. Bude to opravdu její definitivní konec?

ONDŘEJ VRTIŠKA

Prezident USA Franklin D. Roosevelt, spisovatel Arthur C. Clarke, malířka Frida Kahlo, hudebník Neil Young nebo herec Alan Alda patří k milionům lidí, kteří prodělali dětskou obrnu. A po zbytek života si nesli větší či menší následky.

Světová zdravotnická organizace (WHO) odhaduje, že obětí této nemoci by dnes na světě bylo o 13 milionů víc, kdyby v roce 1988 nepadlo rozhodnutí zbavit se jí jednou provždy. Toho roku na planetě přibýlo odhadem 350 000 případů ve 125 zemích.

Loni bylo nových pacientů pouze 71 a na mapě světa červe-

ně svítí už jen dva státy, Pákistán a Afghánistán. Zdá se, že ambiciózní cíl by se konečně mohl dočkat naplnění.

Hladké začátky

Zcela vymýtit infekční nemoc není jen tak. Dosud se to lidstvu podařilo jen ve dvou případech: v roce 1980 u pravých neštovic, které si jen ve 20. století vyžádaly až půl miliardy obětí. A v roce 2011 k nim přibyl mor skotu.

Dětská obrna měla k vymýcení všechny předpoklady. Způsobuje ji virus, který nenapadá jiné savce a mimo lidské tělo dlouhodobě nepřežívá. Máme proti němu levnou vakcínu, kterou stačí kápnout do úst, takže ji mohou podávat i laikové v těch nejnuznějších

podmínkách. A virus zpravidla mutuje jen pomalu, takže očkování před ním chrání celý život – na rozdíl třeba od chřipky, která je každý rok jiná.

V bývalém Československu onemocnělo ještě v roce 1957 přes tisíc lidí. V té době lékaři začali s očkováním a roku 1961 se Československo jako první země na světě dětské obrny zcela zbavilo. Další státy následovaly.

WHO proto doufala, že se jí dětskou obrnu (polio) podaří vymýtit už v roce 2000. Později termín o 5 let odložila. „Polio se zřejmě do roku 2005 zlikvidovat podaří,“ doufali v roce 2002 na stránkách časopisu Vesmír lékaři Ladislav Machala a Jiří Havlík.

Dnes je jisté, že se spolu s WHO mylili.

Spanilá jízda končí

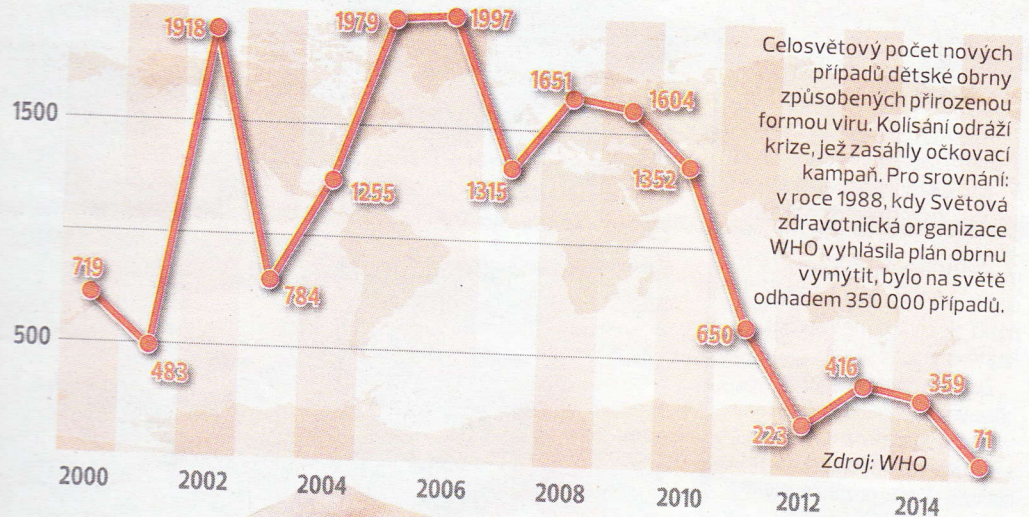
V roce 1994 se dětské obrny zbavila Jižní a Severní Amerika, v roce 2002 Evropa. Počet nových případů se na celosvětové úrovni počítal už jen ve stovkách.

Jenže právě v té době se situace začala komplikovat. Po 11. září 2001 a následných odvetných opatřeních se v řadě oblastí prudce zvýšila nedůvěra muslimského obyvatelstva vůči čemukoli ze Západu. Náboženští vůdci na severu Nigérie začali lidem tvrdit, že očkování je součástí d'ábelského plánu africké genocidy. Vakcína prý obsahuje virus HIV a hormony způsobující neplodnost.

Dětská obrna

Infekční, virem vyvolané onemocnění postihuje především děti mladší 5 let, ale onemocnět může i dospělý. Virus se množí v tenkém strévu a napadá nervovou soustavu, **poškozuje nervy řídící pohyb svalů**. Může vést k doživotnímu zmrzačení – především nohou. „Ochrnutí svaly jmu se atrofovatí a záhy zjevují se v nich reakce zvrhlosti.“ psalo se k tomu v Ottově slovníku naučném v době, kdy obrna byla běžná i u nás. Napadne-li dýchací svaly, hrozí smrt udušením. Jen jedna ze 100 až 200 infekcí se projeví svalovou obrnou, ovšem při velkém počtu nakažených má nemoc jen ve 20. století na svědomí desítky milionů umrtí a zmrzačení. Virus se přenáší přímo z člověka na člověka, vzácněji i znečištěnou vodou a potravinami. **Neexistuje proti němu lék, lze se pouze preventivně chránit očkováním.** Dětská obrna (poliomyelitida, polio) přitom nesouvisí s dětskou mozkovou obrnou (DMO), která není infekční a stále postihuje děti na celém světě. Byla způsobena poškozením mozku během těhotenství, porodu nebo v prvním roce života.

Výskyt ve světě

Celosvětový počet nových případů dětské obrny způsobených přirozenou formou viru. Kolísání odráží krize, jež zasáhly očkovací kampaň. Pro srovnání: v roce 1988, kdy Světová zdravotnická organizace WHO vyhlásila plán obrny vymýtí, bylo na světě odhadem 350 000 případů.

Foto: Shutterstock

Nigérie měla rázem na kontě polovinu všech světových případů obrny a nemoc se začala šířit do okolních zemí. Počet nově nakažených opět vyskočil nad tisícovku a držel se tam až do roku 2011.

Další komplikací způsobila americká tajná služba CIA, když v Pákistánu spustila falešnou očkovací kampaň proti žlutence. Snažila se získat DNA příbuzných Usámy bin Ládina, a potvrdit tak informace, podle nichž se nejlépejší terorista planety skrýval v pákistánském Abbottábádu (nakonec ho tam příslušníci jednotky Navy SEALs skutečně našli a zabili).

Odhalení falešného očkování opět posílilo nedůvěru v Západ. Lidé ze zemí třetího světa začali odmítat jakékoli vakcíny, a fundamentalisté dokonce několik lékařů a dobrovolníků zavraždili.

Přesto se ve většině zemí nadále dařilo obrnu eliminovat. Už pět let je například bez obrny miliardová Indie, loni v září oslavila roční výročí nulového výskytu Afrika včetně Nigérie.

Pákistán i Afghánistán doufají, že šíření nemoci zastaví už

letos. Ale obě země jsou synonymem pro nestabilitu. Mimořádné události od nepokojů až po přírodní katastrofy mohou zesílit vnitřní migraci a tím přispět k šíření viru.

Virus z vakcíny

Je to však ještě o něco složitější. Kromě 71 lidí, kteří se loni nakazili přirozeně se vyskytujícím virem, se jich dalších 27 nakazilo virem pocházejícím z očkovací látky. Deset případů hlásil Madagaskar. Rok předtím to bylo 52 lidí, většinou z Nigérie a Pákistánu.

Vakcína totiž obsahuje oslabený virus, který je vyměšován se stolicí. V oblastech s nedostatečnou hygienou se může krátkodobě šířit a druhotně imunizovat další děti. Ale pokud je populace málo proočkováná, virus se v ní může udržet i déle než rok, což je dostatečně dlouhá doba na to, aby mutacemi opět získal schopnost vyvolat onemocnění.

Vakcína tak paradoxně v závěru kampaně přispívá k šíření viru. Bez ní by však byla situace mnohem horší. Před nálezem

zachránila miliony dětí, přičemž sama od roku 2000 způsobila méně než 800 onemocnění.

„Ale je to pro nás připomínka, že příliš mnoho dětí v příliš mnoha oblastech světa zůstává bez očkování, takže jsou nadále ohroženy nákazou přirozeným virem a umožňují šíření viru pocházejícího z vakcíny,“ píše se v aktuální oficiální zprávě programu vymýcení dětské obrny.

Letošní rok by i v tomto ohledu měl přinést výrazné zlepšení. Virus obrny se původně přirozeně vyskytoval ve třech typech. Jeden z nich byl vymýcen už v roce 1999 a letos v dubnu se přestane používat vakcína, která ho obsahuje. Počet druhotných onemocnění by díky tomu měl významně poklesnout, protože právě tento typ mohl za většinu případů.

Pokud se podaří obrnu zastavit, po třech letech může WHO vyhlásit její oficiální vymýcení. Půjde-li vše dobře, do roku 2020 by se to mohlo stihnout.

vikend@mfdnes.cz
Autor je redaktorem časopisu Vesmír

Výskyt u nás

Počet případů dětské obrny v bývalém Československu. Očkování bylo zahájeno roku 1957.

1945	714
1946	414
1947	719
1948	2 385
1949	532
1950	536
1951	742
1952	1 018
1953	2 347
1954	1 080
1955	218
1956	637
1957	1 074
1958	312
1959	298
1960	61
1961–2016	0

Zdroj: www.polio.cz